

УДК 371:37.01(575.2)
DOI: 10.36979/1694-500X-2023-23-6-137-141

**ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ КЫРГЫЗСКОМУ ЯЗЫКУ
(ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ С ТЕКСТАМИ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ
«РЕКЛАМА И СВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ»)**

А.А. Ибрагимова

Аннотация. Рассматриваются вопросы освоения текстов по специальности на кыргызском языке. При анализе текста необходимо обеспечить, чтобы студенты получали информацию из текста, а также понимали её ценность на практике. При работе со специальными текстами одной из основных задач является обучение студентов структуре предложений, а также методам построения целого текста. Целями обучения кыргызскому языку являются расширение кругозора студента путём овладения профессиональным кыргызским языком, повышение знаний, касающихся науки, культуры своей страны. При обучении языку специальности необходимо учитывать типы научных текстов, строго придерживаться этапов работы с ними. Для достижения дидактических целей следует соблюдать основные требования к учебным текстам, критерии их отбора, этапы работы с ними, цели и задачи, поставленные при работе с текстами. Статья написана на примере специальности «Реклама и связи с общественностью».

Ключевые слова: язык; текст; специальность; наука; реклама; степень; определение; деятельность; проблема; изучение; статья; аналитика.

**АДИСТИК БОЮНЧА КЕСИПТИК КЫРГЫЗ ТИЛИН ОКУТУУ МАСЕЛЕЛЕРИ
(«ЖАРНАМА ЖАНА КООМЧУЛУК МЕНЕН БАЙЛАНЫШ»
АДИСТИГИ БОЮНЧА ТЕКСТТЕР МЕНЕН ИШТӨӨ ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ)**

А.А. Ибрагимова

Аннотация. Бул макалада кыргыз тилинде адистик тексттерди өздөштүрүү маселелери каралат. Текстке анализ жүргүзүүдө студенттер тексттен маалымат алуу менен бирге анын практикада баалуулугун түшүнө тургандай болушун шарттоо зарыл. Адистик тексттер менен иштөөдө студенттерге сүйлөмдөрдүн түзүлүшүн, ошону менен катар бүтүн бир текстти түзүү ыкмаларын дагы үйрөтүү негизги милдеттердин бири. Кыргыз тилин окутуунун максаты – кесиптик кыргыз тилин өздөштүрүү менен студенттин кругозорун кеңейтүү, өз өлкөсү тууралуу билимин, илимин, маданиятын жогорулатуу болуп саналат. Текстти окутууда илимий тексттердин типтерин аныктоо зарыл. Тексттер менен иштөө деңгээлдерин аныктоо керек. Учурда аналитикалык, реконструкциялык, өнүмдүү ишмердүүлүгү колдонулууда. Макала «Жарнама жана коомчулук менен байланыш» адистигинин мисалында даярдалган.

Түйүндүү сөздөр: тил; текст; адистик; илим; жарнама; даража; аныктоо; ишмердик; көйгөй; окутуу; макала; талдоо жүргүзүү.

**PROBLEMS OF TEACHING PROFESSIONAL KYRGYZ LANGUAGE
(FEATURES OF WORKING WITH TEXTS IN THE SPECIALTY
«ADVERTISING AND PUBLIC RELATIONS»)**

A.A. Ibragimova

Abstract. This article discusses the issues of mastering texts in the specialty in the Kyrgyz language. When analyzing the text, it is necessary to ensure that students receive information from the text, as well as understand its value in practice. When working with special texts, one of the main tasks is to teach students the structure of sentences, as well as methods for constructing the whole text. The purpose of teaching the Kyrgyz language is to broaden the student's horizons by mastering the professional Kyrgyz language, increasing knowledge, science, culture about their country. When teaching the language of a specialty, it is necessary to take into account the types of scientific texts, strictly adhere to the stages of working with them. To achieve didactic goals, one should comply with the basic requirements for educational texts, the criteria for their selection, the stages of working with them, the goals and objectives set when working with texts. The article is written on the example of the specialty «Advertising and Public Relations».

Keywords: language; text; specialty; science; advertising; degree; definition; activity; problem; study; article; analytics.

Жогорку окуу жайларында улантуучу топтордун студенттерине кесиптик кыргыз тилин үйрөтүү максатында ар бир адистикке ылайыкталган тексттер менен иштөө кыргыз тили предметинин негизги милдети болуп саналат. Кыргызстан-Россия Славян университетинин факультеттер аралык кыргыз тили кафедрасында кесиптик кыргыз тили мамлекеттик тил катары А2, В1 жана В2 деңгээлдери боюнча окутулат. Адистиги боюнча илимий тексттерди түшүнүү жана даярдоо жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү аркылуу студенттердин адистиги боюнча баарлашуусуна шарт түзүлөт. Коммуникативдик компетенциялардын калыптанышы кесиптик кыргыз тилин негизги максаты болуп эсептелет.

Адистик боюнча предметтерди өздөштүрүү кыргыз тили предметинин окутуучулары үчүн көп эмгекти талап кылары шексиз. Бул маселенин бир гана жагы. Ошентсе да, максатка жетүү үчүн окуу программаларына кесипке жана кругорду кеңейтүүгө багытталган маалыматтарды камтыган тексттер киргизилет [1]. Адистик боюнча тексттерди жыйноо, бир системага салып иштеп чыгуу, тексттерге коюлган талаптардын негизинде кайрадан иштеп чыгуу ж. б. көптөгөн орчундуу маселелер бар. Аталган маселелердин негизинде адистик текст менен иштөөнүн негизги критерийлерин өздөштүрүү – кыргыз тилин окутуудагы өтө актуалдуу маселе экендигин баса белгилеп кетүүгө болот.

Тил үйрөнүү студенттердин келечектеги адистиги менен тыгыз байланыштуу болгон учурда

кесиптик кыргыз тилин үйрөтүүнүн өзгөчөлүгү зор. Адистик тексттерди окутууда Н.Д. Пашковскаянын айтканы негиздүү: «...актуализирует формирование личностной мотивации к профессиональному развитию, так как отражает действительные мотивы и цели, структуру профессиональной деятельности, ценностные ориентации» [2].

Азыркы учурда “Жарнама жана коомчулук менен байланыш” адистиги боюнча кыргыз тилинде окуу куралдары жок экендигин аталган дисциплина Ж. Баласагын атындагы КУУда жана Б. Ельцин атындагы КРСУда орус тилинде алып барыла тургандыгы менен түшүндүрүүгө болот. Албетте, ал өз учурунда кесиптик кыргыз тилинде окуу куралдарын түзүүгө чоң тоскоолдук жаратары түшүнүктүү. Мындай маселени И.Б. Авдееванын окутуу моделин колдонуу менен чечүүгө болот: “Из вопросов преподавателя-русиста и ответов преподавателя профильной дисциплины получается оригинальный диалог по специальности, где с помощью известных иностранцу лексико-грамматических и синтаксических конструкций в привычной студенту устной форме речи вводится новая предметная информация” [3, 5-б.]. Аталган окутуу модели боюнча кыргыз тили адиси жарнама адисине суроолорду берип, ал суроолордун жообун толук камтыган диалогдун негизинде, студентке оозеки формадагы жаңы предмет боюнча маалымат берилет.

К.А. Лукьянованын көз карашында, экинчи этапта илимий текстти (калыпка келтирилген),

үчүнчү этапта классикалык китептен алынган аутенттик текстти өздөштүрүү зарыл [4]. Жыйынтыгында, окутуучу студенттердин кесиптик компетенциясынын төмөндөгүдөй 4 түрүн калыптандыруу керек: окуу, жазуу, угуу жана сүйлөө. Ал эми тилдик компетенция тилдин деңгээлдери – фонетика, сөз жасоо, лексика жана грамматика – менен шартталат.

КРСУда жалпысынан 4 семестр окутулган «Кыргыз тили жана адабияты» дисциплинасына 3-семестрде «Кесиптик кыргыз тили» бөлүгү кирет. Негизги максаты студенттердин кесиптик кыргыз тилинде кептик жана тилдик көндүмдөрүн калыптандырууга багытталган.

Текст менен иштөөдө анын методикалык системасына кайрылуу зарыл болуп саналат (таблица 1).

Маалыматты окуп түшүнүүдө жана ойду билдирүүдө интеллектуалдык-кептик көндүм төмөндөгүлөр менен шартталат:

- аналитикалык тексттик ишмердүүлүк;
- илимий тексттин реконструкциясы;
- өнүмдүү тексттик ишмердүүлүк.

Аналитикалык тексттик ишмердүүлүк

Негизги ыкма – сөздүн мааниси боюнча анализ жүргүзүү.

Максаты – илимий тексттин мазмунун толук түшүнүүнү камсыздоо.

Ыкмалары – анализ 3 этап менен жүргүзүлөт:

- 1) текстке чейин;
- 2) тексттик;
- 3) тексттен кийинки.

1. Текстке чейинки этап

Максаты – текстти кабыл алууга даярдоо.

Милдеттери:

- теманын аталышындагы тааныш жана тааныш эмес терминдерди белгилөө. Мисалы,

“Жарнама тууралуу жалпы маалымат” деген теманы өздөштүрүүдө, алгач “жарнама” термининин аталышын аныктап, тактап алуу зарылчылыгы келип чыгат;

- жаңы материалды өздөштүрүү үчүн кайсы теориялык материалды кайталоо зарыл экендигин аныктоо. Мисалы: “Жарнаманын классификациясы” деген текстти өздөштүрүү үчүн “Жарнама тууралуу жалпы маалымат” деген теманы кайталоо керек;
- текстте сөз эмне жөнүндө болорун болжолдоо. Мисалы: “Жарнаманын кандай түрлөрүн билесиңер?”, “Азыркы учурда жарнаманын ролу кандай?” деген сыяктуу жалпы суроолорду берүүгө болот.

К.А. Лукьянованын пикири боюнча, текстке чейинки тапшырмаларга диалогдон кийин фонетикалык көнүгүүлөр жана синтаксистик конструкциялардын түзүлүшүнө сөзсүз көңүл буруу керек [4]. Бул ыкма А2 деңгээлиндеги студенттердин ишмердүүлүгүндө каралат.

Бул этапта текст менен иштөөдө кептин моделдерин жана тилдик бирдиктерди ажыратууну өнүктүрүүгө, грамматикалык конструкцияларды өздөштүрүүгө багытталган. Текстке чейинки этапта материалга киришүү, тексттеги кубулуштар, окуялар, далилдер жана атоолор менен таанышуу негизги милдеттери болуп саналат.

2. Тексттик этап

Максаты – жаңы текстти ой жүгүртүп окууну уюштуруу.

Милдеттери:

- түшүнүксүз сөздөрдү табуу, сөздүктөн алардын маанисин аныктоо. Мисалы, рейтинг, конкуренция ж. б.;
- жаңы терминдерге жана алардын аныктамаларына токтолуу;
- теориялык маалыматтарды иллюстрациялык материалдардан бөлүп көрсөтүү;

Таблица 1 – Илимий тексттердин типтери

I. Маалыматты берүү ыкмасы		II. Дидактикалык мааниси	
вербалдык (оозеки)	вербалдык эмес	1) маалымат берүүчү	2) көнүктүрүү
Текст	таблица схема графика сүрөт	теориялык иллюстрациялык инструкциялык	үйрөтүү көзөмөлдөө

- тексттин микротемаларын аныктоо. Мисалы, жарнаманын түрлөрү;
- тексттин жалпы темасын баяндоо (формулировкалоо).

Академик Л.А. Щерба чет тилин өздөштүрүү үчүн ошол тилде тексттерди абдан көп окууну сунуштайт: “Цель такого чтения состоит в том, чтобы незаметно расширить словарь и фразеологию обучающегося путём повторения в живых контактах слов и оборотов. При этом совершенно очевидно, что повторяться будет всё наиболее нужное и важное. Из этого видно, что успех будет зависеть от количества прочитанного”[5].

Текстти студенттердин деңгээлин эске алуу менен даярдоо зарыл. Тил билүү деңгээлине ылайык адистик тексттер аутенттик, оригинал (B1, B2 деңгээлдери) жана ылайыкташтырылган текст (A2 деңгээли) деп каралат.

Колдонуу ыкмалары:

- текстке суроо түзүү;
- берилген суроого жооп издөө.

Терминди аныктоонун планы:

- термин;
- терминдин уңгусун аныктоо. Мисалы, “жарнама” деген термин кайсы сөздөн келип чыккандыгына ой жүгүртүү;
- айырмачылыктарын кароо: жар салуу, жарлык ж. б.;
- мисалдарды келтирүү: жар салуу деген сөз тизмегин катыштырып сүйлөм түзүү.

3. Тексттен кийинки этап

Максаты – студенттин өзүнүн ишмердүүлүгүнө ой жүгүртүүсү.

Милдеттери:

- текстке карата суроо түзүү;
- өзүнүн мисалдарын келтирип түшүндүрүү;
- тексттин планын түзүү, план боюнча айтып берүү.

Илимий тексттин реконструкциясы

Реконструкция – маалыматтын мазмунун сактоо менен формасын өзгөртүп берүү.

Колдонуу ыкмалары:

- план түзүү. Мисалы, пландын негизинде текстти айтып берүү;
- таблица түзүү; “Радио жарнама” тексти боюнча кайсы радионун угуучулары көп экендиги аныкталган тексттин негизинде таблица түзүү;
- алгоритм түзүү. Мисалы, бир текст боюнча алгоритм түзүү (“ооба” же “жок” деген жоопту талап кылган кадам боюнча нускаманын негизинде);
- схема түзүү. Мисалы, “Жарнама процессинин элементтери” деген тексттин негизинде схема түзүү.

Өнүмдүү тексттик ишмердүүлүк

Максаты – алган теориялык билимин өркүндөтүү.

Илимий темага студенттин өзүнүн кептик текстин түзүшү (таблица 2).

Жыйынтыктап айтканда, маалыматты окуп түшүнүүдө жана ойду билдирүүдө аналитикалык менен реконструкциялык тексттик ишмердүүлүк A2 жана B1 деңгээлдерине туура келери айкын эле көрүнүп турат. Ал эми өнүмдүү тексттик ишмердүүлүк B2 деңгээлиндеги студенттерге мүнөздүү болуп саналат.

Таблица 2 – Илимий стилдин жанрлары

Биринчи даражадагы жанр	Экинчи даражадагы жанр
суроого жооп берүү	макала
аңгемелешүү	кубулуштун мүнөздөмөсү
түшүнүктүн аныктамасы	ой жүгүртүү – далилдөө
эреже	классификация
инструкция	тезис
кубулушту баяндоо	реферат
ой жүгүртүү	рецензия
	изилдөө иши

Кесиптик кыргыз тили илиминде илимий тексттердин ар түрдүү типтерин интенсивдүү колдонуу студенттердин адабий тилинин өнүгүшүнө чоң салым кошот.

Поступила: 12.04.23; рецензирована: 26.04.23;
принята: 28.04.23.

Адабияттар

1. *Абдидалиева Г.А.* Методика обучения русскому языку как иностранному в среднем профессиональном учебном заведении. Лексика / Г.А. Абдидалиева // Вестник КРСУ. 2019. Т. 19. № 10. С. 93–96.
2. *Пашковская Н.Д.* О роли иностранного языка в процессе формирования личности студента / Н.Д. Пашковская // Педагогические науки: Спутник+. 2009. № 6. С. 144–146.
3. *Авдеева И.Б.* Рассуждение об аутентичности в методике обучения иностранных учащихся инженерного профиля / И.Б. Авдеева // Мир русского слова. 2001. № 4.
4. *Лукьянова К.А.* Особенности работы с текстом по специальности в аудитории иностранных студентов инженерно-технического профиля / К.А. Лукьянова // Вестник НГТУ им. Р.Е. Алексеева. 2010. С. 3. URL: <https://cyberleninka.ru> (дата обращения: 20.04.2023).
5. *Щерба Л.В.* Как надо изучать иностранные языки / Л.В. Щерба. М.; Л., 1929. С. 23–25.